

Uitgaan van Eigen Kracht:

Effectmeting van de Sociale Vaardigheidstraining Kr8kidzz.

Daniëlle Gerritsen (6043860)

Thesis (201600407)

Universiteit Utrecht

1e supervisor: Joyce Endendijk

2e supervisor: Maartje van Dijken

Stage: Stichting Stimenz

Aantal woorden: 8403

8 juli, 2019

Abstract

Achtergrond: In Nederland ervaren gemiddeld een kwart van de kinderen op de basisschool problemen in de sociale omgang. Kr8kidzz is een interventie die wordt ingezet voor het verbeteren van de sociale vaardigheden en zelfvertrouwen bij deze kinderen. **Doel:** In deze studie is onderzocht in hoeverre de training effect heeft op sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van deelnemende kinderen en welke belemmerende en bevorderende factoren hierbij een rol spelen. **Methode:** Voor het uitvoeren van een mixed-methods onderzoek is gebruik gemaakt van een vragenlijst voor het meten van de sociale vaardigheden van het kind, deze is afgenomen onder 13 leerkrachten, 16 ouders en 45 kinderen. Daarnaast is de vragenlijst voor het bepalen van het zelfvertrouwen door de kinderen (waarvan 18 in de controlegroep) ingevuld. Aanvullend is bij 6 ouders een semigestructureerd interview afgenomen. **Resultaten:** De training heeft een significant effect op de sociale vaardigheden van het kind, zoals gemeten bij de leerkrachten. Daarnaast geven ouders aan dat de groep met leeftijdsgenoten, de inhoud van de training, de actieve werkvormen en het eindgesprek bevorderende factoren zijn voor de effectiviteit. De te korte lengte van de training, het ontbreken van een terugkombijeenkomst en het ontbreken van voldoende ouderbetrokkenheid, worden door ouders genoemd als belemmerende factoren. **Conclusie:** Het huidige onderzoek laat zien dat de training een positief effect heeft op de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van kinderen, maar dat dit niet in alle gevallen significant is. Daarnaast toont het aan dat ouders vooral randvoorwaarden benoemen als belemmerende factoren voor de effectiviteit van de training.

Key words: sociale vaardigheden, Kr8kidzz, zelfvertrouwen, effectiviteit, training

Abstract

Background: In the Netherlands, an average of 25 percent of primary school children experience social interaction problems. Kr8kidzz is an intervention that is used to improve the social skills and self-esteem of these children. **Aim:** This research has investigated to what extent the training has an effect on social skills and the self-esteem of participating children and which impeding and promoting factors play a role. **Method:** To conduct a mixed method research, a questionnaire was used for measuring the social skills of the child, which was conducted among 13 teachers, 16 parents and 45 children. In addition, the questionnaire for determining self-esteem in the children (of which 18 in the control group) was completed. Furthermore, a semi-structured interview was

conducted with 6 parents. **Results:** The training has a significant effect on the social skills of the child, as measured by the teachers. In addition, parents indicate that the group with peers, the content of the training, the active methods and the final interview are factors that promote effectiveness. The short length of the training, the lack of a return meeting and the lack of sufficient parental involvement are cited by parents as impeding factors. **Conclusion:** The current study shows that the training has a positive effect on the social skills and self-confidence of children, but that this is not significant in all cases. In addition, it shows that parents mainly state preconditions as impeding factors for the effectiveness of the training.

Key words: social skills, Kr8kidzz, training, self-esteem, effectiveness

Uitgaan van Eigen Kracht

Van de kinderen in de leeftijd van 5 tot 12 jaar Uit onderzoek uitgevoerd door het Sociaal Cultureel Planbureau blijkt dat 13-15 % van de 5-6-jarigen en 28-32 % van de 8-12-jarigen problemen ervaren in de sociale omgang met leeftijdsgenoten, zoals gepest worden of niet geaccepteerd worden door klasgenoten. (Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp, & Reijneveld, 2005). Zowel op scholen als binnen kinder- en jeugdhulpverleningsinstanties worden steeds vaker interventies ingezet om de sociale omgang bij kinderen te verbeteren (Bijstra & Nienhuis, 2003). Het werken aan sociale vaardigheden kan om meerdere redenen van belang zijn. Verbeterde sociale vaardigheden dragen bij aan een betere plaats op de arbeidsmarkt (Deming, 2017) en zijn een positieve voorspeller van de academische prestaties op latere leeftijd (Malecki & Elliott, 2002). Bovendien leggen de sociale vaardigheden die kinderen op jonge leeftijd leren een basis voor het onderhouden van relaties in de toekomst (Ladd & Burgess, 2001; Ladd, Kochenderfer, & Coleman, 1996). Daarnaast zijn sociale vaardigheden van belang met betrekking tot de “21st century skills” - zoals sociale en culturele vaardigheden, samenwerken en communiceren - voor het functioneren in de huidige maatschappij (Thijs, Fisser, & Hoeven, 2014). Onder de sociale en culturele vaardigheden vallen onder andere het constructief kunnen communiceren, het herkennen van eigen gevoelens en het tonen van inlevingsvermogen en belangstelling voor anderen. Vanuit de inspectie is bepaald dat er naast aandacht voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden bij kinderen ook aandacht geschonken moet worden aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Dit houdt in dat kinderen hun zelfbeeld en zelfstandigheid ontwikkelen en daarnaast hun emoties leren reguleren (Kuhlemeier, Van Boxtel, & Van Til, 2012). Rosenberg (1965) suggereert dat een instabiel zelfbeeld mede veroorzaakt wordt door een laag zelfvertrouwen. Zelfvertrouwen leidt in combinatie met respect voor anderen tot het ontwikkelen van sociaal gedrag (Vliek, 2015). Orth, Robins and Widaman (2012) concluderen dat een zelfvertrouwen een positief verband heeft met werktevredenheid, gezondheid, salaris, tevredenheid over de relatie en beroepsstatus. Tegelijkertijd is er een negatief verband van zelfvertrouwen met depressies en gezondheidsproblemen (King, Vidourek, Davis, & McClellan, 2002).

Sociale vaardigheidstrainingen kunnen worden ingezet voor het verbeteren van de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van kinderen op de basisschool. Stichting Stimenz verzorgt sinds 2013 – in samenwerking met het Centrum Jeugd en Gezin (CJG), MEE Veluwe (organisatie die zich inzet voor een inclusieve samenleving) en GGnet – de training Kr8kidzz in Apeldoorn en

op de Veluwe. De training is oorspronkelijk ontworpen als vervanging van sociale vaardigheidstrainingen zoals die op dat moment op school werden aangeboden, namelijk ‘Tim en Flapoor’ (Instituut voor Maatschappelijk Werk, 2011) en ‘Schatjes, Katjes, Watjes’ (SPiNN, 2017). Twee schoolmaatschappelijk werkers constateerden dat het huidige aanbod niet aansloot op de wensen vanuit het werkveld; de bestaande training was te lang en bestond veelal uit knutselactiviteiten, daarnaast werden de sociale vaardigheden niet door middel van actieve werkvormen ingeoeffend. Ook was er binnen deze trainingen weinig tot geen contact met ouders. De Kr8kidzz training heeft als doel het versterken en aanleren van sociale vaardigheden en het vergroten van zelfvertrouwen bij kinderen in de leeftijd van zeven tot twaalf jaar. Aanmelding voor Kr8kidzz verloopt via het Centrum Jeugd en Gezin (CJG), waarbij ouders een intakeformulier invullen. Een voorwaarde voor deelname aan de training is motivatie van het kind. Daarnaast kunnen problemen met betrekking tot sociale vaardigheden en zelfvertrouwen een reden zijn voor ouders om het kind op te geven.

In de gesprekken die na afloop van Kr8kidzz gevoerd worden, geven ouders aan een verschil in de sociale vaardigheden en zelfvertrouwen te ervaren, maar er is tot op heden nog geen onderzoek uitgevoerd naar de effectiviteit van de interventie Kr8kidzz. Daarom wordt beoogd in de huidige studie inzicht te krijgen in hoeverre Kr8kidzz feitelijk de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van kinderen verbetert. In het kader van de doorontwikkeling van de methodiek achter Kr8kidzz is het van belang dat ook inzicht verkregen wordt in de belemmerende en bevorderende factoren voor de effectiviteit van Kr8kidzz. Deze studie heeft dan ook als doel het onderzoeken van de korte termijneffecten van Kr8kidzz met betrekking tot de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van kinderen in de leeftijd van zeven tot twaalf jaar over een periode van zes weken en daarnaast het in kaart brengen van de belemmerende en bevorderende factoren van de effectiviteit van Kr8kidzz.

Theoretisch kader

In dit onderdeel worden de concepten uit de onderzoeksvraag geoperationaliseerd en worden de werkzame elementen van Kr8kidzz met betrekking tot een verbetering van sociale vaardigheden en zelfvertrouwen beschreven. Ook worden de bevorderende en belemmerende factoren voor de effectiviteit van sociale vaardigheidstrainingen in kaart gebracht. Het huidige onderzoek is een vervolgstudie op het onderzoek uitgevoerd door Hendriks en Kraan (2015), waarin de theoretische en praktische onderbouwing van Kr8kidzz uitgewerkt is.

Definities

Onder zelfvertrouwen wordt verstaan de mate waarin een persoon zichzelf waardeert en gelooft competent te zijn (Zeigler-Hill, 2011). Er kan onderscheid worden gemaakt tussen globaal zelfvertrouwen en specifiek zelfvertrouwen. Binnen deze studie wordt gebruik gemaakt van de definitie die betrekking heeft op het globale zelfvertrouwen. Het globale zelfvertrouwen betreft een positieve of negatieve attitude ten opzichte van zichzelf (Rosenberg, Schooler, Schoenbach, & Rosenberg, 1995). Met betrekking tot het huidige onderzoek worden sociale vaardigheden gedefinieerd als sociaal geaccepteerd gedrag dat bijdraagt aan het handhaven en initiëren van sociale relaties (Bijstra & Nienhuis, 2003). Daarnaast bestaan sociale vaardigheden ook uit het communiceren met anderen, het aanpassen aan de sociale omgeving, geaccepteerd worden door leeftijdsgenoten en het vermijden van (niet)verbale conflicten die onnodig of contraproductief zijn (Hulstijn et al., 2006).

Kr8kidzz training

De Kr8kidzz bestaat uit zes bijeenkomsten van één uur, waarin steeds een ander thema centraal staat, dit zijn: (1) dit ben ik! Jezelf presenteren; (2) omgaan met boosheid en frustraties; (3) pesten; (4) weerbaarheid; (5) zelfvertrouwen en eigen kracht; en (6) afscheid nemen en zelf verder gaan. In de eerste bijeenkomst staat het kennismaken met (voornamelijk) onbekende kinderen en trainers centraal. Hierbij worden de H.A.L.S. (basisvoorwaarden om met anderen te communiceren; Houding, Aankijken, Luisteren en Stem) en de boom/ballon houding (stevige en losse houding) aangeleerd. De tweede bijeenkomst draait om het reguleren van emoties, hierbij wordt de woedethermometer ingezet en is aandacht voor de E.H.B.O kaart (Eerst Hulp Bij Opkomende boosheid). De derde bijeenkomst gaat over de verschillende rollen die in een peetsituatie onderscheiden worden, daarbij is aandacht voor de stop-denk-doe-check methode (stoplichtmethode). De vierde bijeenkomst betreft een fysieke bijeenkomst waarin een fysieke trainer met de kinderen gaat boksen. In de vijfde bijeenkomst gericht op zelfvertrouwen wordt het kinderkwaliteitenspel gespeeld. De laatste bijeenkomst draait om evalueren en afscheid nemen. Een uitgebreidere beschrijving van de training is te vinden in Bijlage A. Er liggen verschillende theoretische perspectieven ten grondslag aan Kr8kidzz, waaronder sociaal en emotioneel leren en de ontwikkelingstaken.

Sociaal en Emotioneel Leren

Sociale vaardigheden kunnen verbeterd worden door middel van sociaal en emotioneel leren (Social and Emotional Learning; SEL). SEL helpt het kind met het opbouwen van vaardigheden voor het herkennen en controleren van hun emoties, waarderen van het perspectief van anderen, vaststellen van positieve doelen, het maken van verantwoordelijke beslissingen en het kunnen omgaan met interpersoonlijke situaties (Greenberg et al., 2003; Jones & Doolittle, 2017). SEL betreft een combinatie van verandering in gedrag, cognitie en emoties (Zins & Elias, 2007). Dit theoretisch perspectief stelt dat er door middel van SEL aan vijf sociaal-emotionele competenties wordt gewerkt (Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning, 2005; Devaney, O'Brien, Resnik, Keister, & Weissberg, 2006; Payton et al., 2008). Allereerst de competentie zelfbewustzijn, wat inhoudt dat een persoon in staat is om nauwkeurig gevoelens, waarden en kwaliteiten van anderen te beoordelen en daarnaast een gefundeerd gevoel van zelfvertrouwen te behouden. Ten tweede de competentie zelfmanagement, waarbij het gaat om het reguleren en uiten van emoties en met volharding persoonlijk en academische doelen bereiken. Als derde de competentie sociaal bewustzijn: het nemen van een ander perspectief, en het herkennen en waarderen van overeenkomsten en verschillen tussen mensen of groepen. De vierde competentie betreft vaardigheden met betrekking tot relaties, waarbij het draait om het opzetten en onderhouden van relaties, verzetten tegen ongepaste sociale druk en het oplossen van interpersoonlijke conflicten. Ten slotte de competentie van verantwoordelijke besluitvorming, wat inhoudt dat een persoon in staat is een beslissing te nemen op basis van ethische overwegingen, veiligheid, sociale normen, respect voor anderen en waarschijnlijke gevolgen van acties.

Kr8kidzz sluit aan op de competentie zelfmanagement door het gebruik van de woedethermometer, waarop kinderen kunnen aangeven in hoeverre zij gevoelens van woede ervaren. Door het invullen van deze thermometer op het moment dat er zich een situatie voordoet leert het kind zijn emotie (woede in dit geval) te benoemen en vervolgens te controleren, door mogelijke oplossingen voor het verminderen van de woede te bedenken. Na enige oefening is de woedethermometer als hulpmiddel niet meer nodig en kan het kind zijn eigen woede reguleren. Hiernaast werkt Kr8kidzz ook aan de competentie 'vaardigheden met betrekking tot relaties', waarbij worden vaardigheden met betrekking tot jezelf voorstellen en de H.A.L.S (vier basisvoorwaarden voor het voeren van een gesprek; Houding, Aankijken, Luisteren en Stem) aangeleerd. Binnen de training wordt hiermee veelvuldig geoefend. Ook wordt het verzetten tegen ongepaste sociale druk benoemd. Er wordt binnen de training informatie gegeven over het omgaan

met pestgedrag en de drie rollen die hierbij betrokken zijn (pester, gepeste en de omstanders). Kinderen wordt geleerd dat zij een keuze hebben of zij met pestgedrag meedoen of dat zij voor de gepeste opkomen. Dit sluit ook aan bij de competentie verantwoordelijke besluitvorming. Aangezien de kinderen op basis van verschillende argumenten een beslissing moeten nemen over hoe zij reageren op de situatie die zich voordoet.

Ontwikkelingstaken

Kr8kidzz is naast SEL ook gebaseerd op het theoretisch principe van de ontwikkelingstaken. Van Yperen (2009) beschrijft verschillende ontwikkelingstaken voor kinderen tussen de vijf en twaalf jaar, namelijk de ontwikkeling van schoolse vaardigheden, decentratie en acceptatie door leeftijdsgenoten. Om door leeftijdsgenoten geaccepteerd te worden, is het van belang dat het kind de egocentrische houding te laten varen. Daarnaast leren kinderen in deze ontwikkelingsfase dingen vanuit een ander perspectief te bekijken (decentratie). Spanjaard en Slot (2015) hebben de ontwikkelingstaken voor kinderen tussen de zes en elf jaar aangevuld. De ontwikkelingstaken die zij beschrijven zijn: vergroten van de zelfstandigheid ten opzichte van ouders/opvoeders; herkennen en bijsturen van emoties; deelname aan het basisonderwijs; nemen van deelverantwoordelijkheden thuis; relaties met leeftijdsgenoten; gebruik van basale infrastructuur; zich verplaatsen in anderen; en veiligheid en gezondheid (Spanjaard & Slot, 2015).

Kr8kidzz werkt vooral aan het herkennen en bijsturen van emoties, dit betreft het herkennen en benoemen van eigen gevoelens, ook het opmerken, beheersen en bijsturen van risicovolle impulsen valt hieronder. Kr8kidzz doet dit door gebruik te maken van het hulpmiddel ‘de woedethermometer’. Kinderen leren om frustraties tijdig op te merken, zodat zij kunnen voorkomen dat dit tot woede leidt. Daarnaast wordt ook gewerkt aan het hebben van relaties met leeftijdsgenoten kan, dit kan gespecificeerd worden als “aanknopen en onderhouden van wederkerige vriendschappen, geven en nemen in spel, eenvoudige conflicten oplossen, laten merken dat je de ander aardig vindt” (Spanjaard & Slot, 2015, p. 19). Aan de training Kr8kidzz doen kinderen mee die elkaar vaak niet kennen. Hierbij leren de kinderen om kennis te maken en eventueel ook hoe zij vriendschappen kunnen sluiten. In de verschillende bijeenkomsten leren kinderen welke vaardigheden zij kunnen inzetten om met zelfvertrouwen over te komen. Hierbij kunnen zij gebruik maken van de boom-ballon oefening (zoals beschreven staat in Bijlage A).

Vergelijkbare interventies

Naast Kr8kidzz werken ook andere interventies aan het verbeteren van persoonlijke en sociale vaardigheden bij kinderen en jongeren. Zo blijkt uit onderzoek dat voor het verbeteren van de persoonlijke en sociale vaardigheden van jongeren, programma's aan de volgende voorwaarden moeten voldoen; een actieve betrokkenheid van de deelnemers vereisen, voldoende tijd besteden aan het verbeteren van de vaardigheden, expliciet zijn over wat zij willen bereiken, activiteiten inzetten die gecoördineerd worden en een duidelijke volgorde hebben (Durlak & Weissberg, 2007). Kr8kidzz voldoet grotendeels aan de voorwaarden, zo vereist de Kr8kidzz een actieve betrokkenheid van deelnemers door de actieve werkvormen die in de training worden ingezet. De vaardigheden worden (zoals eerder benoemd in de beschrijving van Kr8kidzz op pagina 4) door middel van rollenspel en spelletjes in een kring ingeoeffend. In iedere bijeenkomst is er voldoende aandacht voor het inoefenen van de vaardigheden (zoals beschreven in Bijlage A). Door in de eerste bijeenkomst op te schrijven wat zij willen leren geven de deelnemers aan wat zij in de training willen bereiken. In de laatste bijeenkomst wordt gereflecteerd op het al dan niet behalen van deze doelen. Ook met ouders worden deze doelen in het eindgesprek besproken. De activiteiten worden door de trainers gecoördineerd, waardoor zij direct feedback kunnen geven op het gedrag dat zij zien. De activiteiten zijn geordend op volgorde van moeilijkheidsgraad. Zo is het kennismaken eenvoudiger dan de meer complexere vaardigheden die samenhangen met pestgedrag. Kr8kidzz kan nog beter op de voorwaarden aansluiten door de opbouw van de training ook voor kinderen logisch te maken, nu staat iedere bijeenkomst los van de andere bijeenkomsten, doordat er voor kinderen geen doorlopende lijn in zit.

Naast voorgaande voorwaarden zou de training ook een boostersessie moeten bevatten (herhalingsbijeenkomst waarin het geleerde besproken wordt); coaching, modellering en het benadrukken van goed gedrag moeten combineren; en aan moeten sluiten bij het ontwikkelingsstadium en sociaal probleem van het kind (Bijstra, Nienhuis, 2003; Gökel & Dağlı, 2017). Kr8kidzz voldoet niet aan de eerste voorwaarde, aangezien het geen ingebouwde boostersessie heeft. Daarnaast is de Kr8kidzz training niet anders voor de twee groepen waarin Kr8kidzz wordt gegeven, namelijk groep 3-5 en groep 6-8, en het sluit dus niet aan op de specifieke ontwikkelstadia van de kinderen. Wel is het programma ontworpen voor kinderen op de basisschool en is het, zoals eerder benoemd, wel gebaseerd op de ontwikkelingstaken. Ten slotte sluit de training niet specifiek aan bij de problemen die kinderen ervaren in de sociale omgang.

Andere interventies die werken aan het verbeteren van sociale vaardigheden en zelfvertrouwen zijn: Kanjertraining en Programma Alternatieve Denkstrategieën. Het programma van deze twee interventies komt gedeeltelijk overeen met het programma van Kr8kidzz. Beide interventies richten zich op het verbeteren van sociale vaardigheden door middel van een programma op school. Het verschil is dat de interventie PAD zich naast het richten op sociale vaardigheden ook nog richt op het verbeteren van zelfvertrouwen.

Kanjertraining. De Kanjertraining is een effectieve interventie in Nederland met als doel het verbeteren van sociaalvaardig gedrag en het verminderen van sociale problemen bij kinderen met psychosociale problemen (Vliek, Overbeek, & Orobio de Castro, 2013). De training wordt zowel op de basis- en middelbare school in klassikale setting aangeboden als ook aangeboden in klinische setting voor kinderen die sociaal vastgelopen zijn (Vliek, 2019). De Kanjertraining bevat een aantal bewezen effectieve elementen, te weten het trainen in groepsverband met leeftijdgenoten, een hoge ouderbetrokkenheid en de cognitieve gedragsstrategieën (Vliek, Overbeek, & Orobio de Castro, 2013). Deze zijn aangevuld met de focus op verborgen intenties van kinderen om zich goed te gedragen en de focus op bewustwording bij kinderen dat zij verantwoordelijk zijn voor hun eigen gedrag (Vliek, Overbeek, & Orobio de Castro, 2013).

In tegenstelling tot de Kanjertraining wordt Kr8kidzz aangeboden in een niet-klassikale setting met (veelal) onbekende kinderen. Daarnaast biedt de Kanjertraining ook een training aan waarbij ouders actief betrokken worden, bij Kr8kidzz ontvangen de ouders geen training, maar wel de benodigde informatie omtrent de training en hun deelnemende kind. De genoemde effectieve elementen uit de Kanjertraining worden ook in de Kr8kidzz training ingezet, zo wordt de training gegeven in een groep met leeftijdgenoten en wordt er gebruik gemaakt van cognitieve gedragsstrategieën, zoals eerder benoemd is er ook sprake van ouderbetrokkenheid binnen Kr8kidzz. Onderdelen van de cognitieve gedragsstrategieën die in beide interventies worden ingezet zijn: rollenspel, modelling en het geven van feedback. Een vierde onderdeel van de cognitieve gedragsstrategieën, het geven van huiswerk, wordt niet in de Kr8kidzz training ingezet, maar wel in de Kanjertraining (Sukhodolsky, Kassinove, & Gorman, 2003).

Uit onderzoek (met een quasi-experimentele onderzoeksopzet) kan geconcludeerd worden dat Kanjertraining een positief effect heeft op de sociale acceptatie en pro-sociaal gedrag onder kinderen (Vliek, 2015). Daarnaast toont onderzoek aan dat Kanjertraining een significant effect heeft op de vermindering van sociale problemen en agressief gedrag (Vliek, Overbeek, & Orbio

de Castro, 2014). Dit betreft een onderzoek met een quasi-experimentele onderzoeksopzet en een controlegroep (wachtljstgroep). De trainingen uit dit onderzoek zijn gegeven door een psycholoog en daarom is onduidelijk of deze resultaten te generaliseren zijn naar de reguliere Kanjertraining die door opgeleide leerkrachten gegeven wordt.

Programma Alternatieve Denkstrategieën (PAD). Daarnaast verbetert de interventie Programma Alternatieve Denkstrategieën (PAD) naast de sociale vaardigheden ook het zelfvertrouwen bij kinderen. Net als Kr8kidzz richt de PAD-interventie zich ook op kinderen in het basisonderwijs. Een belangrijk theoretisch model dat ten grondslag ligt aan de werkwijze van de PAD-interventie is het ABCD-model (affective, behavior, cognitive, development). Het model is gericht op het - in een dynamisch proces - integreren van gevoelens, gedrag en cognitie (Overveld, 2017). Dit model kan ook gekoppeld worden aan bijvoorbeeld de woedethermometer die binnen de Kr8kidzz training ingezet wordt. Vooral de affectieve (gevoelens) component kan hieraan worden gekoppeld. Deze component heeft betrekking op het begrijpen en op een juiste manier inzetten van eigen emoties. Het stoplicht kan daarentegen gekoppeld worden aan de gedragscomponent. Dit betreft het controleren van het eigen gedrag, door verschillende stappen te doorlopen. De cognitie component hangt samen met het onafhankelijk, analytisch en logisch kunnen denken. Deze component is niet gekoppeld aan een element uit de Kr8kidzz training. Ook binnen Kr8kidzz worden deze aspecten in een doorlopend en dynamisch proces ontwikkeld (Overveld, 2017; Greenberg, Kusche, Cook, & Quamma, 1995).

Onderzoek naar het effect van PAD toont aan dat het invloed heeft op reactieve en proactieve agressie (Louwe, Overveld, Merk, Orobio de Castro & Koops, 2007). Dit betreft een quasi-experimenteel onderzoek (met een tussentijdse- en eindmeting), waarbij de interventiegroep twee jaar de training PAD heeft ontvangen. De controlegroep heeft een care-as-usual behandeling genoten, waarbij zij een andere methode dan PAD hebben ingezet als interventie voor lessen over sociaal-emotionele ontwikkeling. Een ander onderzoek heeft aangetoond dat de interventie effect heeft op emoties woordenschat, emotioneel besef, emotioneel begrip en sociale probleemoplossing (Overveld & Louwe, 2005). Dit onderzoek betreft een gerandomiseerde onderzoeksopzet met een nameting en follow-up meting, waaraan dertig basisschoolgroepen hebben deelgenomen.

Bevorderende en belemmerende factoren

Verschillende bevorderende en belemmerende factoren kunnen onderscheiden worden in bovenstaande interventies en andere sociale vaardigheidstrainingen. Zo is een hoge mate van

ouderbetrokkenheid een bevorderende factor voor de effectiviteit van een sociale vaardigheidstraining (Bijstra & Nienhuis, 2003). Daarnaast heeft het betrekken van het kind bij de keuze voor het deelnemen aan de training een positieve invloed op de effectiviteit, omdat het zorgt voor intrinsieke motivatie bij het kind (Bijstra & Nienhuis, 2003). Een andere bevorderende factor is het toevoegen van sociaal competente kinderen aan de groep, zodat zij kunnen fungeren als een rolmodel (Spence, 2001). Daarnaast is ook het aansluiten bij de realistische context van belang voor het verhogen van de effectiviteit van de training (Spence, 2001). Een training met te weinig bijeenkomsten is een belemmerende factor, omdat het ervoor zorgt dat de aangeleerde vaardigheden niet goed genoeg inge oefend kunnen worden, een training van maanden bereikt meer resultaat dan een training van weken (Spence, 2001). Een kanttekening hierbij is dat het een training van 8-12 bijeenkomsten voor sommige kinderen wel volstaat. Ook het werken in homogene groepen met kinderen die dezelfde problemen ervaren is een belemmerende factor, omdat zij eerder geneigd zijn het minder sociale gedrag van elkaar over te nemen (Bijstra & Nienhuis, 2003).

Voor het onderzoeken van de belemmerende en bevorderende factoren binnen de training Kr8kidzz en de effecten van de training op zelfvertrouwen en sociale vaardigheden staat de volgende onderzoeksvraag centraal: ‘In hoeverre heeft de interventie Kr8kidzz effect op de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van kinderen in de leeftijd van 7 tot 12 jaar over een periode van zes weken en welke belemmerende en bevorderende factoren dragen volgens ouders bij aan de effectiviteit van de training?’ Op basis van de werkzame elementen zoals beschreven vanuit de theorie, wordt een positief kort termijneffect verwacht van de training kr8kidzz op de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van kinderen die deelnemen aan de training over een periode van zes weken. De volgende deelvragen worden in de huidige studie onderzocht:

- In hoeverre is er een verandering zichtbaar in het zelfvertrouwen, zoals gerapporteerd door kinderen die deelnemen aan de Kr8kidzz training, rekening houdend met de leeftijd en het geslacht van het kind?
- In hoeverre is er een verandering zichtbaar in de sociale vaardigheden van het deelnemende kind, zoals gerapporteerd door ouders, leerkrachten en het kind zelf, rekening houdend met het geslacht en de leeftijd van het kind?
- Welke bevorderende factoren onderscheiden ouders ten aanzien van de effectiviteit van de training Kr8kidzz?

- Welke belemmerende factoren onderscheiden ouders ten aanzien van de effectiviteit van de training Kr8kidzz?

Methode

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag is een mixed-methods onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek bestond uit het afnemen van vragenlijsten (kwantitatieve dataverzameling) onder deelnemende kinderen (N = 45), hun ouders (N = 16) en hun leerkrachten (N = 13) en het houden van semigestructureerde interviews (kwalitatieve dataverzameling) met een aantal van de eerdergenoemde ouders (N = 6).

Participanten

De kinderen die aan het onderzoek hebben deelgenomen zijn als volgt over de experimentele- en controleconditie verdeeld: 27 kinderen hebben deelgenomen in de experimentele conditie en 18 kinderen in de controleconditie. De participanten uit de experimentele conditie zijn geworven middels het benaderen van Kr8kidzz-trainers van de groepen die tussen februari en april zijn gestart. Vier verschillende groepen hebben deelgenomen. In het geval de trainers wilden meewerken hebben zij de ouders, leerkrachten en kinderen benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. De volgende stappen zijn uitgevoerd voor het verkrijgen van de benodigde data voor het uitvoeren van het effectonderzoek. Eerst is er een mail naar ouders en leerkrachten gestuurd met daarin het doel van het onderzoek en de vraag of zij een vragenlijst wilden invullen met betrekking tot de sociale vaardigheden van het kind, aangezien het kind op korte termijn zal deelnemen aan de training kr8kidzz. In deze mail is benadrukt dat gegevens verkregen middels de vragenlijsten anoniem verwerkt worden en op geen enkele manier aan het kind te koppelen zijn. Deze mail is een week voor aanvang van de training via de trainers verstuurd, aangezien het vanuit de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) niet is toegestaan om contactgegevens van de ouders en leerkrachten met derden te delen (Schermer, Hagenauw & Falot, 2018). Bij de vraag van deelname zijn ook de vragenlijsten voor het scoren van de sociale vaardigheden van het kind verstuurd. Ouders kregen hierbij de keuze aan te geven als zij niet wilden deelnemen aan het onderzoek. Om henzelf (en het kind) uit te sluiten van deelname, hebben zij de mogelijkheid gehad een mail naar de onderzoeker te sturen. Er is gekozen voor een passieve toestemming, aangezien de tijd van het onderzoek beperkt is en er geen consequenties aan deelname verbonden zijn. Het betreft hier geen experiment en dus hebben alle kinderen dezelfde

behandeling gekregen, namelijk deelnemen aan de Kr8kidzz training waar zij zich voor opgegeven hebben.

De kinderen uit de controleconditie zijn geworven middels het uitzetten van een verzoek tot deelname op één basisschool, deze kinderen hebben geen behandeling ontvangen. De kinderen die hebben deelgenomen aan de controleconditie moesten voldoen aan de volgende voorwaarden: in de leeftijdscategorie 7-12 jaar vallen, aanwezig zijn op de momenten dat de vragenlijsten werden afgenomen en toestemming hebben van ouders om deel te nemen. In tabel 1 en 2 zijn de beschrijvende statistische gegevens van zowel de ouders als de kinderen te vinden. De experimentele en controlegroep verschilden niet van elkaar wat betreft de score op de voormeting voor zowel de vragenlijst zelfvertrouwen $t(43) = 1,855, p = .070$, als sociale vaardigheden $t(43) = -1.387, p = .172$ en sekse $\chi^2(1) = 0.134, p = .109$, en wel wat betreft leeftijd $t(43) = -2.150, p = .047$.

Tabel 1.

Beschrijvende statistische achtergrondgegevens kind.

	Geslacht		Leeftijd			
	Meisje	Jongen	M	SD	Min	Max
Experimenteel	N = 13	N = 14	8,85	1,23	7	12
Controle	N = 13	N = 5	7,89	1,61	7	11

Alle ouders die aan het onderzoek hebben deelgenomen (N=16) zijn van Nederlandse afkomst. Van de gezinnen kunnen er 8 gekwalificeerd worden als klein (aantal gezinsleden kleiner of gelijk aan 4) en 7 als groot (aantal gezinsleden groter of gelijk aan 5). Van één gezin is het aantal gezinsleden onbekend.

Tabel 2.

Beschrijvende statistische achtergrondgegevens ouders

	Burgerlijke staat		Opleidingsniveau moeder ^a		Opleidingsniveau vader ^a	
	Samen	Gescheiden	Middelbaar	Hoog	Middelbaar	Hoog
Exp (N)	14	2	6	7	7	7

Exp = experimentele conditie; N = aantal respondenten; Middelbaar = havo / mbo; Hoog = hbo / universitair; Samen = samenwonend.

- a. Van drie moeders en twee vaders is het opleidingsniveau onbekend

Instrumenten

Zelfvertrouwen. Het zelfvertrouwen van de deelnemende kinderen is gemeten aan de hand van een afgeleide vragenlijst van Rosenberg Eigenwaarde Schaal [Rosenberg Self Esteem Scale; RSES]. De RSES is een zelf scorend meetinstrument dat oorspronkelijk voor volwassenen ontworpen is, maar eerder is ingezet voor het meten van het zelfvertrouwen bij kinderen (Pullmann & Allik, 2008). Het meetinstrument bestaat uit tien vragen met een 5-punts Likertschaal (1 = helemaal oneens, 2 = oneens, 3 = soms, 4 = eens, 5 = helemaal eens). Van de oorspronkelijke vragenlijst is de betrouwbaarheid $\alpha = .88$ (Robins, Hendin, & Trzesniewski, 2001). Binnen het huidige onderzoek is de gemiddelde interne betrouwbaarheid van de aangepaste vragenlijst $\alpha = .782$, wat gekwalificeerd kan worden als voldoende. Er is gekozen om geen vragen met een ontkenning te gebruiken, omdat verondersteld wordt dat deze vragen voor kinderen een verwarrende werking kunnen hebben. De aangepaste vragenlijst bestaat dan ook uit zeven positief gestelde vragen (bijvoorbeeld ‘ik ben blij met mijzelf’) en drie negatief gestelde vragen (bijvoorbeeld ‘ik voel me een mislukkeling). De totaalscore op de vragenlijst wordt berekend door de drie negatief gestelde items te hercoderen. Vervolgens worden alle scores bij elkaar opgeteld. Een hoge score op de vragenlijst (met een maximum van vijftig) staat gelijk aan een hoog zelfvertrouwen.

Sociale vaardigheden. Voor het bepalen van de sociale vaardigheden van de kinderen zal gebruik worden gemaakt van de Vragenlijst Sociale Vaardigheden voor Jongeren (VSVJ). De interne betrouwbaarheid van het originele instrument is acceptabel voor zowel de pro-sociale schaal ($\alpha = .79$) en de schaal voor sociaal ongepast gedrag ($\alpha = .80$) (Hulstijn et al., 2006). Voor het verkrijgen van een volledig beeld van het kind, zal de vragenlijst afgenomen worden bij de kinderen, de leerkracht(en) en de ouder(s). De VSVJ is een zelf scorende vragenlijst waarbij kinderen hun eigen sociale vaardigheden scoren op een Likertschaal (1 = nooit, 2 = af en toe, 3 = regelmatig, 4 = vaak, 5 = heel vaak). Dezelfde vragenlijst wordt ingezet bij ouder(s) en leerkracht(en), waarbij de aanspreekvorm veranderd is van ‘ik’ naar ‘uw kind’ en ‘hij/zij’. In de vragenlijst worden twee schalen gemeten, namelijk de schaal ‘pro-sociaal gedrag’ (15 vragen) en de schaal ‘sociaal ongepast gedrag’ (16 vragen). Een voorbeeld van een item uit de schaal ‘pro-sociaal gedrag’ is ‘ik stel vragen wanneer ik met iemand praat’ en een voorbeelditem uit de schaal ‘sociaal ongepast gedrag’ is ‘ik sla anderen als ik boos ben’ (Hulstijn et al., 2006). Er wordt onderscheidt gemaakt tussen vragen voor kinderen en vragen voor adolescenten, voor dit

onderzoek is gebruik gemaakt van de vragenlijst voor kinderen. Voor het bepalen van de totale score op de vragenlijst worden de negatief gestelde items, zoals ‘ik kijk boos naar andere kinderen’ gehercodeerd en opgeteld bij de score op de positief gestelde vragen, zoals ‘ik kan vriend(inn)en maken’. Een hoge score op de vragenlijst correspondeert met sterke sociale vaardigheden. De interne betrouwbaarheid (Cronbach’s Alfa) van de vragenlijst kan als minimaal voldoende en in de meeste gevallen als goed of excellent beoordeeld worden (zie Tabel 3).

Tabel 3.

Betrouwbaarheid VSVJ onder de verschillende respondenten.

Meting	Respondent	Cronbach's Alfa	Kwalificatie
Voormeting	Leerkracht	.905	excellent
	Ouder	.861	goed
	Kind	.784	voldoende
Nameting	Leerkracht	.906	excellent
	Ouder	.920	excellent
	Kind	.851	goed

Bevorderende en belemmerende factoren. Voor het in kaart brengen van de belemmerende en bevorderende factoren van het onderzoek zijn semigestructureerde interviews afgenomen. De interviews zijn afgenomen bij ouders van kinderen die aan Kr8kidzz hebben deelgenomen. Er is gekozen voor semigestructureerde interviews, zodat er vrije ruimte in het interview is waarin ouders hun bevindingen met voorbeelden of ervaringen konden toelichten. Daarnaast is er voor de onderzoeker ruimte om door te vragen op de gegeven antwoorden. De onderwerpen uit het interview zijn gebaseerd op de belemmerende en bevorderende factoren zoals die eerder beschreven zijn in het huidige onderzoek (zie pagina 10). Zo is geprobeerd te achterhalen of ouders dezelfde of andere bevorderende en belemmerende factoren onderscheiden in de training Kr8kidzz. Het interview zal starten met een aantal algemene vragen, waaronder de reden van aanmelding, zodat kan worden bepaald of de kinderen representatief zijn voor de doelgroep van Kr8kidzz. Vervolgens zal worden gevraagd naar de gedragsverandering die ouders

al dan niet hebben waargenomen. Hierbij is ook naar concrete voorbeelden gevraagd. Vervolgens zijn waardevolle (bevorderende factoren) en verbeterpunten (belemmerende factoren) voor de effectiviteit van de training besproken. Waar mogelijk is doorgevraagd om te ontdekken welke bevorderende en belemmerende factoren verkregen vanuit literatuur ook van toepassing zijn op de training Kr8kidzz. Een uitgewerkt overzicht van de onderwerpen en bijbehorende vragen is te vinden in Bijlage B.

Procedure

Aan het begin van de eerste bijeenkomst van de training Kr8kidzz hebben de kinderen, onder begeleiding van de onderzoeker, twee vragenlijsten ingevuld met betrekking tot het zelfvertrouwen en de sociale vaardigheden. De onderzoeker heeft de vragen van de vragenlijsten één voor één voorgelezen, waarbij benadrukt is dat kinderen zelf hun gekozen antwoord op het formulier moeten omcirkelen. De onderzoeker heeft hierbij aangegeven dat er geen foute of goede antwoorden zijn, maar dat het kind moet invullen wat het best bij hem of haar past. Door het voorlezen van de vragenlijsten waren alle kinderen – ongeacht het leesniveau – in staat om de vragenlijst zo goed mogelijk in te vullen. Eventuele vragen die de kinderen hadden konden zij gedurende de afname stellen. Het is belangrijk voor de onderzoeker om aan de leerlingen duidelijk te maken dat het gaat om hoe zij hun vaardigheden of gedrag beoordelen en dat er geen foute antwoorden zijn. Na afloop van de laatste bijeenkomst van de training Kr8kidzz (zes weken na de eerste bijeenkomst) hebben de kinderen opnieuw, onder begeleiding van de onderzoeker, de twee eerder besproken vragenlijsten ingevuld. Hierna is de eerder afgenomen vragenlijst ook naar ouders en leerkrachten opgestuurd. De participanten zijn genummerd, zodat de vragenlijsten van de voormeting en de nameting aan elkaar gekoppeld konden worden. De gegevens in het onderzoek zijn geanonimiseerd, zodat dit niet terug te leiden is zijn naar het betreffende kind.

Analyses

Vragenlijsten. De verkregen data zijn geanalyseerd middels het uitvoeren van een herhaalde metingen ANOVA. Hierbij is eerst onderzocht of aan de voorwaarden voldaan is. Vervolgens zijn achtergrondvariabelen meegenomen in de analyse als controlevariabelen. De herhaalde metingen ANOVA zal drie keer uitgevoerd worden voor de drie verschillende groepen (kinderen, leerkrachten en ouders). Daarnaast zal de analyse ook worden uitgevoerd over de resultaten op de vragenlijst met betrekking tot zelfvertrouwen.

Semigestructureerde interviews. De afgenomen interviews zijn getranscribeerd, waarna deze verdeeld zijn in betekenisvolle eenheden. Voor het transcriberen en analyseren is gebruik gemaakt van een tekstverwerkingsprogramma. De eenheden zijn geanalyseerd door gebruik te maken van ‘emergent coding’ oftewel opkomend coderen (Blair, 2015). Dit is een methode waarbij er geen codes op voorhand worden vastgelegd, maar de codes ontwikkelen gedurende het coderen van de interviews. Hiervoor kregen alle eenheden een code (de fase van open codering). Van iedere eenheid werd bepaald of er een passende bestaande code is of dat er een nieuwe code moest worden toegevoegd. Hierna werden deze codes ondergebracht onder overkoepelende codes (de fase van axiaal coderen). Zoveel mogelijk codes met eenzelfde strekking werden gekoppeld en kregen een overkoepelende code. Tenslotte zijn de overkoepelende codes schematisch worden weergegeven, waarbij duidelijk werd wat de belemmerende en bevorderende factoren van Kr8kidzz zijn (de fase van selectief coderen) (Blair, 2015).

Resultaten

Kwantitatieve analyse

Aan alle assumpties gesteld voor het uitvoeren van een repeated-measures ANOVA is voldaan. De Shapiro-Wilk test heeft uitgewezen dat de data normaal verdeeld is. Ook aan de zijn de groepen binnen het onderzoek onafhankelijk, aangezien de groepen onafhankelijk van elkaar de vragenlijsten hebben ingevuld. In onderstaande tabel (Tabel 4) zijn de beschrijvende statistieken van de verschillende vragenlijsten te vinden.

Tabel 4.

Beschrijvende statistische gegevens op de verschillende vragenlijsten

		Experimentele conditie		Controleconditie	
		M	SD	M	SD
Kind	VoorSV	123,52	10,82	118,00	15,91
	NaSV	123,52	12,68	123,00	14,40
	VoorZ	36,22	4,91	37,51	7,14
	NaZ	38,56	6,59	38,05	7,62
Leerkracht	VoorSV	114,92	12,37		
	NaSV	120,77	14,08		

Ouder	VoorSV	111,44	13,51
	NaSV	115,88	15,67

VoorSV = voormeting vragenlijst sociale vaardigheden; NaSV = nameting vragenlijst sociale vaardigheden; VoorZ = voormeting vragenlijst zelfvertrouwen; NaZ = nameting vragenlijst zelfvertrouwen; M = gemiddelde; SD = standaardafwijking.

Kinderen. Het resultaat van de herhaalde metingen ANOVA laat zien dat de training geen significant effect heeft op de sociale vaardigheden, gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en conditie, $F(1, 40) = 0.08, p = .784$. Daarbij is er ook geen significant verschillend effect tussen de experimentele groep en de controlegroep, $F(1,40) = 3.39, p = .073$. Daarnaast heeft de training geen significant effect op het zelfvertrouwen, gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en conditie, $F(1,40) = 3.35, p = .075$. Ook hier is geen significant verschillend effect tussen de experimentele groep en de controlegroep, $F(1,40) = 1.48, p = .553$.

Leerkrachten. De herhaalde metingen ANOVA met de data verkregen van de vragenlijst voor leerkrachten laat zien dat de training een significant effect heeft op de sociale vaardigheden van het kind, gecontroleerd voor de leeftijd en geslacht van het kind $F(1, 10) = 8.29, p = .016$.

Ouders. De herhaalde metingen ANOVA geeft geen significant resultaat van de training op de sociale vaardigheden van het kind met betrekking tot de data verkregen van de ouder vragenlijst, gecontroleerd voor sekse en leeftijd van het kind, burgerlijke staat en opleiding van ouders, $F(1, 9) = 0.25, p = .706$.

Semigestructureerde interviews

Vanuit de semigestructureerde interviews zijn verschillende factoren naar voren gekomen die door ouders als belemmerend of bevorderend worden ervaren met betrekking tot de effectiviteit van de training. In tabel 5 zijn deze factoren gecategoriseerd.

Tabel 5.

Bevorderende en belemmerende factoren.

Bevorderende factoren	Belemmerende factoren
Groep met leeftijdsgenoten	Lengte van de training
Inhoud van de training	Ontbreken terugkombijeenkomst
Actieve werkvormen	Ouderbetrokkenheid
Eindgesprek	

Ook is uit de interviews naar voren gekomen dat de kinderen waarvan ouders hebben deelgenomen aan de interviews, een overeenkomstige hulpvraag hadden zoals die eerder in het onderzoek benoemd is. Zo gaven ouders aan dat de hulpvraag betrekking had op sociale vaardigheden, zelfvertrouwen, angst en boosheid

Bevorderende factoren. Vier van de zes ouders geven aan dat zij een gedragsverandering bij hun kind hebben opgemerkt op het gebied van zelfvertrouwen of sociale vaardigheden. Een concrete gedragsverandering die een ouder beschrijft is: *'We hadden afgelopen zaterdag nog, hadden we visite en nou kent ze die op zich best wel heel erg goed, maar zij durft nooit te vragen van wat wilt u drinken. En dat deed ze nu zelfstandig'*. Een ander voorbeeld van een ouder: *'Er is meer ruimte in haar hoofd voor andere dingen en zo. Ze vertelt veel meer thuis, ze is veel opener geworden eigenlijk en ze begint ook andere dingen te ontplooiën'*. Buiten de gedragsverandering geven vijf van de zes ouders aan dat hun kind het erg naar zijn zin heeft gehad in de training en dat zij echt gemotiveerd waren om iedere week naar de training te gaan.

De eerste bevorderende factor die door ouders genoemd wordt is het werken in een kleine groep met leeftijdgenoten. Eén ouder geeft dit specifiek aan: *'De kleine groepjes, dat geeft al een veilig gevoel'*. Hieraan gekoppeld ervaren ouders dat er echt oog is voor hun kind, mede doordat de groepjes klein zijn. Een ouder geeft aan: *'Dat ik ook echt dacht je hebt echt mijn kind gezien'*. Door het werken in kleine groepjes kunnen trainers over ieder kind een individueel verslag schrijven, waarin zij hun ervaringen delen over dat specifieke kind. Hieraan gekoppeld wordt het eindgesprek tussen de trainers en de ouders (eventueel in het bijzijn van het kind) als zeer waardevol ervaren. Drie ouders geven aan dat zij het eindgesprek echt als bevorderende factor zien voor de effectiviteit van de training. Eén ouder geeft aan: *'Naar aanleiding van dat eindgesprek, dat was wel prettig dat ze daarin ook ruimte hadden om vooruit te kijken'*. Hiermee geeft deze ouder aan dat er ook ruimte is voor een vervolg op Kr8kidzz.

Ook de actieve werkvormen worden door een meerderheid van de ouders als bevorderend ervaren voor het effect dat zij hebben gezien in de training. Eén van de ouders benoemt: *'Ook wel gewoon niet alleen aan een tafel zitten, maar ook gewoon dingen doen. Een spel ... dat is denk ik de kracht, want juist in eerste instantie daar kwam ze echt mee los'*. Zoals deze ouder aangeeft zijn zowel de introverte als de extraverte kinderen gebaat bij de actieve werkvormen. Voor de eerste groep is het een manier om actief deel te nemen, terwijl het voor de tweede groep een manier is om even hun energie kwijt te kunnen. Naast de actieve werkvormen wordt ook de inhoud van de

training als positief ervaren. Zo geven drie ouders aan dat zij vinden dat de gebruikte instrumenten (zoals de woedethermometer en de H.A.L.S) een grote bijdrage hebben geleverd aan de gedragsverandering die zij bij hun kind hebben gezien. Een ouder zegt *'Houding, aankijken, luisteren. Dat zijn echt dingen dat ik denk van ja, dat zie je gewoon heel duidelijk terug'*. Daarnaast geeft een andere ouder aan: *'Ik vind de oefeningen prachtig en het is ook allemaal mooi omschreven en het is heel duidelijk wat je wil'*. De oefeningen worden dus ook door kinderen ook in het dagelijks leven ingezet.

Belemmerende factoren. De belangrijkste belemmerende factor die het vaakst door ouders wordt genoemd (vier ouders geven dit aan) is dat het aantal bijeenkomsten niet voldoende is om een echte gedragsverandering te bereiken. Zo zegt een ouder:

'Je hebt dit nu gedaan en het verwaterd als je er eigenlijk niet een soort herhaling in terug ziet, dus misschien dat je een soort terugkom-bijeenkomst hebt over een maand en dan nog een keer over drie maanden ofzo dat je iets langere termijn erin brengt, waardoor je wat langduriger bezig bent met deze items.' Daarnaast geeft een andere ouder aan dat zij naar aanleiding van de training ook op school nog oefent, zij zegt:

'Ze heeft dus inderdaad gelukkig nu buiten de klas, want anders is denk ik de terugval wel snel hoor. Want zes is kort, het is dat we nu inderdaad thuis er bewust mee bezig zijn en op school, dat het daar gewoon levendig houdt, maar anders ben ik bang dat ze vrij snel terugvalt'. Dit geeft aan dat de meeste ouders graag een terugkombijeenkomst zouden hebben, zodat de aangeleerde vaardigheden nog een keer onder de aandacht gebracht kunnen worden. Daarentegen geven ook twee ouders aan dat de training voldoende was om de hulpvraag op te lossen.

Naast de lengte van de training is ook het ontbreken van voldoende ouderbetrokkenheid een belemmerende factor. Ouders geven aan dat zij graag meer contact zouden willen met de trainers. Drie ouders geven aan het contact met de trainers gemist te hebben. Een concreet voorbeeld van een ouder:

'We hebben geen startgesprek gehad. Dat voelt wel een beetje raar, hoe klein het dan ook is, want ik weet natuurlijk ook wel het is natuurlijk geen individuele begeleiding ... op zo'n formulier kun je toch niet kwijt hoe hij echt is, dat kan je alleen maar in gesprek'. Een andere ouder benadrukt dit ook: *'Ik heb gewoon niet de behoefte gevoeld om dan iets over F. terug te schrijven. Op het moment dat ik die mensen [de trainers] persoonlijk had gesproken, had ik dat anders gevoeld'*. Voor het contact tussen de trainers en de ouders is het belangrijk dat zij

voorafgaand aan de training met elkaar in gesprek gaan. Door een betere uitwisseling van de informatie kan de training nog beter aansluiten op de specifieke situatie van het kind. Het intakeformulier dat ouders nu invullen volstaat niet om hun hulpvraag duidelijk te verwoorden.

Discussie

Het doel van de huidige studie was het onderzoeken van de effecten van Kr8kidzz met betrekking tot de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van kinderen in de leeftijd van zeven tot twaalf jaar over een periode van zes weken en daarnaast het in kaart brengen van de belemmerende en bevorderende factoren van de effectiviteit van Kr8kidzz. Uit de resultaten van het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat de training Kr8kidzz een significant effect heeft op de sociale vaardigheden van het kind, gerapporteerd zijn door de leerkrachten. Bij de resultaten verkregen van de ouders is er wel een lichte stijging in de score op de sociale vaardigheden van het kind te zien, maar deze is niet significant. Voor kinderen is de score op de sociale vaardigheden gelijk gebleven. Het zelfvertrouwen is wel gestegen, maar dit is geen significant resultaat. De resultaten van het kwalitatieve onderzoek laten zien dat ouders verschillende belemmerende en bevorderende factoren hebben ervaren met betrekking tot de effectiviteit van de training. De belemmerende factoren die ouders noemen zijn: het aantal bijeenkomsten is niet voldoende, te weinig ouderbetrokkenheid in de training en een terugkombijeenkomst ontbreekt. Daarnaast worden de inhoud van de training, actieve werkvormen, kleine groepen met leeftijdsgenoten en het eindgesprek als bevorderende factoren genoemd.

Een mogelijke verklaring voor het verschil in resultaat op sociale vaardigheden - tussen het kind, hun ouders en hun leerkrachten - kan zijn dat zij de sociale vaardigheden in een andere context beoordelen. Hiermee kan geconcludeerd worden dat de groei van sociale vaardigheden het sterkst op school waargenomen wordt. Wel moet voorzichtig met deze conclusie worden omgegaan, aangezien de steekproef onder leerkrachten kleiner is en niet gekoppeld is aan dezelfde kinderen als die van ouders. Zo heeft van respondent 101, de ouder wel deelgenomen, maar de leerkracht niet. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat kinderen de vragenlijst in de training hebben ingevuld en dus minder tijd hebben gehad tussen de voormeting en de nameting. Ouders hebben de voormeting al ingevuld voorafgaand aan de eerste bijeenkomst en vullen de nameting pas in na afloop van de tweede bijeenkomst, zij zien dus de ontwikkeling over een langere periode. Het uitblijven van een effect op zelfvertrouwen kan verklaard worden doordat het zelfvertrouwen - de mate waarin een persoon zichzelf waardeert en gelooft competent te zijn (Zeigler-Hill, 2011)

- meer tijd nodig heeft om zich te ontwikkelen. Voordat een kind gelooft competent te zijn heeft het meerdere succeservaringen nodig. Zoals eerder benoemd vindt een gedragsverandering op het gebied van sociale vaardigheden niet binnen zes weken plaats. Het is belangrijk dat ouders en leerkrachten het kind blijven stimuleren om de vaardigheden te oefenen. Dit sluit aan bij het ABCD-proces waarbij kinderen hun gevoelens, gedrag en cognitie moeten integreren in een dynamisch proces (Overveld, 2017). Dit proces kost tijd en daarvoor beslaat de training niet voldoende tijd.

Deze en de andere belemmerende factoren, zoals gepresenteerd in Tabel 5 (op pagina 19), kunnen allemaal geschaard worden onder ‘randvoorwaarden’. De belemmerende factor die ouders benadrukken is dat de training uit meer bijeenkomsten zou moeten bestaan om echt een gedragsverandering te bewerkstelligen. Dit sluit aan bij de voorwaarde dat een training voldoende tijd moet bieden voor het succesvol verbeteren van persoonlijke en sociale vaardigheden (Durlak & Weissberg, 2007). Zowel vanuit de theorie als vanuit de ervaring van ouders moet het aantal bijeenkomsten van de training Kr8kidzz uitgebreid worden. Ouders geven hierbij niet aan hoeveel bijeenkomsten zij voldoende vinden, maar Spence (2001) concludeert dat de training enkele maanden zou moeten duren. Ook de door ouders gewenst terugkombijeenkomst kan hieraan gekoppeld worden. Door het herhalen van de aangeleerde vaardigheden een aantal weken na afloop van de training, komen deze vaardigheden opnieuw onder de aandacht. Eerder onderzoek toont ook aan dat de sociale vaardigheidstrainingen een boostersessie zouden moeten bevatten voor het herhalen van de vaardigheden die aan bod zijn gekomen in de verschillende bijeenkomsten (Bijstra & Nienhuis, 2003).

Ook de ouderbetrokkenheid zou vergroot moeten worden, zodat op de korte- en lange termijn betere effecten kunnen worden behaald. Ouders geven aan graag meer contact met de trainers te willen hebben. Kr8kidzz streeft naar een hoge betrokkenheid door naar aanleiding van iedere training een mail naar ouders te sturen. Daarnaast wordt van ouders gevraagd een mail terug te sturen met de progressie die ouders thuis van het kind zien. Ook leerkrachten worden op eenzelfde manier betrokken. Zoals aangegeven in de resultaten, geeft tenminste één ouder aan dat zij geen gebruik maakt van deze mogelijkheid. De theorie beschrijft dat ouderbetrokkenheid van belang is voor het vergroten van het effect dat door de training behaald wordt (Bijstra, Nienhuis, 2003; Spence, 2001; Vlieg, Overbeek, & Orobio de Castro, 2013).

Gezien de beperkte tijd die voor het opzetten en uitvoeren van het huidige onderzoek beschikbaar was kent het onderzoek ook een aantal beperkingen. Ten eerste, is de steekproef van het huidige onderzoek beperkt. Er zijn slechts twee groepen met jonge kinderen en twee groepen met oudere kinderen in het onderzoek meegenomen. Daarnaast is ook het aantal ouders en leerkrachten dat heeft deelgenomen beperkt. Dit geldt vooral voor het aantal interviews dat is afgenomen. Ook de verhoudingen tussen de resultaten verkregen van ouders en die van leerkrachten kunnen vertroebeld zijn, omdat niet van ieder kind de leerkracht en de ouder hebben geparticipeerd. Hierdoor kan het zijn dat van de kinderen die sterk zijn gegroeid op het gebied van sociale vaardigheden de leerkrachten wel hebben deelgenomen. Het zou dan ook voor vervolgonderzoek wenselijk zijn om van iedere respondent zowel de ouder als de leerkracht in het onderzoek mee te nemen. Ook de respons op de vragenlijsten kan verbeterd worden. In het huidige onderzoek kan de respons op de voormeting wat betreft ouders en leerkrachten hoog genoemd worden (66.7%), terwijl de respons op de nameting bleef steken op 46.2%. Om een hogere respons te bereiken moet duidelijker naar ouders gecommuniceerd worden dat het een effectonderzoek betreft en dat er dus van ouders gevraagd wordt dat zij op meerdere momenten de vragenlijsten invullen.

Ten tweede, is voor het onderzoek niet de meest ideale controlegroep gebruikt. Het betreft allemaal kinderen van dezelfde school, terwijl de training gericht is op kinderen van allemaal verschillende scholen. Voor vervolgonderzoek zou het beter zijn om een wachtlijst controlegroep te gebruiken die een ‘care as usual’ behandeling krijgen. Ook kan de controlegroep vergeleken worden met een groep die een andere behandeling krijgt, bijvoorbeeld de Kanjertraining of PAD. De kinderen in de controleconditie kunnen dan gekoppeld worden aan de kinderen uit de interventiegroep. Op die manier zijn de verkregen resultaten betrouwbaarder.

Ten derde, moet er kritisch naar de gebruikte vragenlijsten gekeken worden. Vooral de vragenlijst met betrekking tot sociale vaardigheden riep onder kinderen veel vragen op. Door het afnemen van de vragenlijsten door de onderzoeker konden mogelijke vragen verhelderd worden, maar het invullen van de vragenlijsten berust nu veelal op de interpretatie van de kinderen. Hierdoor is het de vraag of de resultaten verkregen vanuit de vragenlijsten zoals afgenomen bij de kinderen betrouwbaar zijn. Ook ouders gaven in het interview aan dat zij het op sommige momenten onduidelijk vonden hoe zij een vraag moeten interpreteren. Hierdoor zouden voorbeelden toegevoegd kunnen worden, waardoor duidelijk wordt wat er met de verschillende

items wordt bedoeld. Op die manier wordt de validiteit van de vragenlijsten vergroot. Ook kan een ander meetinstrument gebruikt worden die specifiek geschikt is voor afname bij ouders en leerkrachten. In het huidige onderzoek is hiervoor een vragenlijst gebruikt die oorspronkelijk bedoeld is voor kinderen en jongeren.

Ten slotte, is de tijd tussen de voor- en de nameting slechts weken, waardoor het de vraag is of het gevonden effect ook op de lange termijn zichtbaar is. Vervolgonderzoek is nodig om te onderzoeken of het effect in stand blijft naarmate de tijd verstrijkt, of dat de vaardigheden niet beklijven als deze na de training niet worden geoefend of herhaald. Om dit te achterhalen kan dit als topic worden toegevoegd aan de interviews. Door een follow-up meting toe te voegen na een half jaar of een jaar, kan beter worden gemeten of het ook een langetermijneffect betreft.

De conclusies die eerder in het onderzoek beschreven zijn, leiden tot de volgende praktische implicaties voor doorontwikkeling van de interventie Kr8kidzz. De eerste aanpassing die gedaan kan worden is het toevoegen van extra bijeenkomsten aan de Kr8kidzz training, waarin de aangeleerde vaardigheden nog verder ingeoeffend kunnen worden, zodat verwacht wordt dat het effect voor kinderen ook groter zal zijn. Dit sluit ook aan op de belemmerende factoren die genoemd zijn door ouders. Doordat de training in veel gevallen onder schooltijd plaatsvindt, is het belangrijk ervoor te zorgen dat het kind zo min mogelijk van de schooltijd mist. Er kan dan ook gekozen worden om de extra bijeenkomsten buiten schooltijd te laten plaatsvinden. Een nadeel hiervan is dat het kind vaak na schooltijd minder energie heeft of andere verplichtingen heeft waardoor het de training moet afzeggen. Door een extra bijeenkomst toe te voegen hebben de kinderen meer kans om hun sociale vaardigheden en zelfvertrouwen te ontwikkelen en zal de training meer effect hebben betreffende deze concepten.

Daarnaast kan de ouderbetrokkenheid aan de training nog verder vergroot worden. Ondanks dat er al veel contact met de ouders is omtrent de bijeenkomsten en het uiteindelijke resultaat, zou een startgesprek toegevoegd kunnen worden om het contact met ouders laagdrempeliger te maken. Dit komt overeen met de belemmerende factoren zoals benoemd door de ouders. In het eindgesprek kan dan teruggekoppeld worden wat er in het startgesprek besproken is en in hoeverre er een verandering heeft plaatsgevonden. Binnen de module Kr8kidzz Faalangst wordt er al een intakegesprek gevoerd, waarbij ouders en kinderen kunnen aangeven wat de hulpvraag precies is. Om de tijdsinvestering te beperken kan men ervoor kiezen om dit gesprek per deelnemer niet langer dan een half uur te laten duren. In het eindgesprek kan door de trainers

dan ook beter verwezen worden naar eventuele vervolotrajecten in het geval de hulpvraag nog niet (volledig) weggenomen is.

Al met al is duidelijk dat voor het bepalen van het effect van de training Kr8kidzz op de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen meer onderzoek nodig is, maar dat de training over het algemeen door ouders als zeer positief ervaren wordt. Door ook meer interviews met ouders te houden kunnen ook de belemmerende en bevorderende factoren beter in kaart gebracht worden. Wanneer er een grotere steekproef wordt gebruikt en ook de langetermijneffecten worden onderzocht kan de training een mooie bijdrage leveren aan de ontwikkeling van kinderen.

Referenties

- Bijstra, J., & Nienhuis, B. (2003). Sociale-vaardigheidstrainingen: Meten we of meten we niet?. *Psycholoog-Amsterdam*, 38(4), 174-178.
- Blair, E. (2015). A reflexive exploration of two qualitative data coding techniques. *Journal of Methods and Measurement in the Social Sciences*, 6(1), 14-29.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning. (2005). *Safe and Sound: An Educational Leader's Guide to Evidence-Based Social and Emotional Learning (SEL) Programs*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Deming, D. J. (2017). The growing importance of social skills in the labor market. *The Quarterly Journal of Economics*, 132(4), 1593-1640.
- Devaney, E., O'Brien, M.U., Resnik, H., Keister, S., & Weissberg, R.P. (2006). *Sustainable schoolwide social and emotional learning: Implementation guide and toolkit*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Durlak, J. A., & Weissberg, R. P. (2007). *The impact of after-school programs that promote personal and social skills*. Chicago, IL: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Gökel, Ö., & Dağlı, G. (2017). Effects of social skill training program on social skills of young people. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 13(11), 7365-7373.
- Greenberg, M. T., Kusche, C. A., Cook, E. T., & Quamma, J. P. (1995). Promoting emotional competence in school-aged children: The effects of the PATHS curriculum. *Development and psychopathology*, 7(1), 117-136.
- Greenberg, M. T., Weissberg, R. P., O'Brien, M. U., Zins, J. E., Fredericks, L., Resnik, H., & Elias, M. J. (2003). Enhancing school-based prevention and youth development through coordinated social, emotional, and academic learning. *American psychologist*, 58(6-7), 466-474.
- Hendriks, R., & Kraan, T. van der. (2015). *Kr8kidzz: Een onderzoek naar de legitimering van de sociale vaardigheidstraining Kr8kidzz* (Doctoral dissertation, Christelijke Hogeschool Ede). Ontleend aan https://hbo-kennisbank.nl/details/sharekit_che:oai:surfsharekit.nl:595b2379-da07-4972-b617-e495cc686320
- Hulstijn, E. M., Cohen-Kettenis, P. T., Mellenbergh, G. J., Boomsma, A., Blonk, R. W. B., Prins,

- P. J. M., & Hamerlinck, S. (2006). *Vragenlijst Sociale Vaardigheden van Jongeren*. Amsterdam: Boom test uitgevers.
- Instituut voor Maatschappelijk Werk. (2011). *Leer samen spelen met tim en flapoor: Sociale vaardigheidstraining voor kinderen van 6 t/m 9 jaar*. Ontleend aan https://www.imwtilburg.nl/sites/default/files/2017-08/MOVE%20Leer_samen_spelen_met_TIm_en_Flapoor.pdf
- Jones, S. M., & Doolittle, E. J. (2017). Social and emotional learning: Introducing the issue. *The future of children*, 27(1), 3-11.
- King, K. A., Vidourek, R. A., Davis, B., & McClellan, W. (2002). Increasing self- esteem and school connectedness through a multidimensional mentoring program. *Journal of school health*, 72(7), 294-299.
- Kuhlemeier, H., Van Boxtel, H., & Van Til, A. (2012). *Balans van de sociale opbrengsten in het basisonderwijs*. Arnhem: Cito. Ontleend aan https://www.politiekemonitor.nl/9353000/1/j4nvg5k5kjg27kof_j9vvioaf0kku7zz/vj48fvv5nkym/f=/blg191274.pdf
- Ladd, G. W., & Burgess, K. B. (2001). Do relational risks and protective factors moderate the linkages between childhood aggression and early psychological and school adjustment?. *Child development*, 72(5), 1579-1601.
- Ladd, G. W., Kochenderfer, B. J., & Coleman, C. C. (1996). Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. *Child development*, 67(3), 1103-1118.
- Louwe, J.J., Overveld, C.W. van, Merk, W., Orobio de Castro, B. & Koops, W. (2007). De invloed van het Programma Alternatieve Denkstrategieën op reactieve en proactieve agressie bij jongens in het primair onderwijs: Effecten na één jaar. *Pedagogische Studiën*, 84, 277-292.
- Malecki, C. K., & Elliot, S. N. (2002). Children's social behaviors as predictors of academic achievement: A longitudinal analysis. *School Psychology Quarterly*, 17(1), 1.
- Orth, U., Robins, R. W., & Widaman, K. F. (2012). Life-span development of self-esteem and its effects on important life outcomes. *Journal of personality and social psychology*, 102(6), 1271-1287.
- Overveld, C.W., van. (2017). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Programma*

- Alternatieve Denkstrategieën*'. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Verkregen van www.nji.nl/jeugdinterventies.
- Overveld, C. W. van, & Louwe, J. J. (2005). Effecten van programma's ter bevordering van de sociale competentie in het Nederlandse primair onderwijs. *Pedagogische studiën*, 82(2), 137.
- Payton, J., Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D., Schellinger, K. B., & Pachan, M. (2008). *The positive impact of social and emotional learning for kindergarten to eighth-grade students: Findings from three scientific reviews*. Chicago: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Pullmann, H., & Allik, J. (2008). Relations of academic and general self-esteem to school achievement. *Personality and Individual Differences*, 45(6), 559-564.
- Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: Construct validation of a single-item measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and social psychology bulletin*, 27(2), 151-161.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Schoenbach, C., & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: Different concepts, different outcomes. *American sociological review*, 60(1), 141-156.
- Schermer, B. W., Hagenauw, D., & Falot, N. (2018). *Handleiding algemene verordening gegevensbeschermingen: Uitvoeringswet algemene verordening gegevensbescherming*. Ontleend aan https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/67556/LR_108130_Gegevensbescherming_v1.pdf?sequence=1
- Spanjaard, H., & Slot, W. (2015). Tijden veranderen, ontwikkelingstaken ook. *Kind & Adolescent Praktijk*, 14(3), 14-21.
- Spence, S. H. (2001). Preventative strategies. In M. W. Vasey & M. R. Dadds (Red.), *The developmental psychopathology of anxiety*. Oxford University Press. (pp. 325–351). Oxford: Oxford University Press.
- SPiNN. (2017). *Schatjes, katjes, watjes*. Ontleend aan <https://kitsprimair.nl/basisschoolhijken/wp-content/uploads/sites/4/2017/02/spinn-schatjes-katjes-watjes-folder-1.pdf>
- Sukhodolsky, D. G., Kassinove, H., & Gorman, B. S. (2003). Cognitive-behavioral therapy for

- anger in children and adolescents: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 247–269.
- Thijs, A., Fisser, P., & Hoeven, M. van der (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs*. Enschede: SLO
- Vliek, L. (2015). *Effects of Kanjertraining (Topper Training) on emotional problems, behavioral problems and classroom climate*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Vliek, L. (2019). Minder kinderen gepest op ervaren Kanjerscholen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 58(3), 38-43.
- Vliek, L., Overbeek, G., & Orobio de Castro, B. (2013). "I want to behave prosocially and I can choose to do so": Effectiveness of TIGER (Kanjertaining) in 8- to 11-years-olds. *European Journal of Developmental Psychology*, 11(1), 77-89.
doi:10.1080/17405629.2013.811405
- Yperen, T. A. van (2009). Schakelen. Naar een effectief stelsel voor jeugd en opvoeding. In D. Graas, T. Liefwaard, C. Schuengel, W. Slot & H. Stegge (red.), *Praktijkboek Jeugdzorg: van de Wet op de Jeugdzorg naar de praktijk van nu*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink K., Keuzenkamp S., & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Zeigler-Hill, V. (2011). The connections between self-esteem and psychopathology. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 41(3), 157-164.
- Zins, J. E., & Elias, M. J. (2007). Social and emotional learning: Promoting the development of all students. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 17(2-3), 233-255.

Bijlage A: Inhoud van de training

De training Kr8kidzz

Aantal: Zes bijeenkomsten (ieder één uur) behalve de laatste bijeenkomst die duurt anderhalf uur.

Deelnemende kinderen: Tussen de 6 en 10.

Doel van de training: Het verbeteren van sociale vaardigheden en zelfvertrouwen bij kinderen tussen de zeven en twaalf.

Overkoepelende informatie.

Kinderen worden door ouders in combinatie met het CJG of de (school)maatschappelijk werker opgegeven voor de Kr8kidzz training. De trainingen worden aangeboden op een externe locatie, zoals bijvoorbeeld in een groepsruimte op het hoofdkantoor van Stimenz of het CJG. Kinderen worden door gebracht naar en opgehaald van deze locatie. Hierdoor missen zij een gedeelte van de lessen van school. Kinderen van verschillende scholen zitten gezamenlijk in een Kr8kidzz groep die geleid wordt door twee trainers, waarvan tenminste één gecertificeerd is. Ook lopen er vaak stagiaires mee met de training.

Bijeenkomst 1: Dit ben ik! Jezelf presenteren.

De eerste bijeenkomst is gericht op het leren kennen van de kinderen in de groep en het beschrijven van de persoonlijke doelen die de kinderen opstellen. In deze bijeenkomst wordt ook de eerste vaardigheid aangeleerd, genaamd de H.A.L.S. (houding, aankijken, luisteren, stem) methode. Daarbij wordt ook de boom-ballon oefening ingezet, waarbij het kind zichzelf heel zwaar of heel licht kan maken. De trainers proberen hierbij het kind om te duwen of op te tillen. Hierbij merkt het kind dat het optillen / omver duwen minder makkelijk gaat als je bedenkt dat je een boom bent en heel stevig met je wortels in de grond staat. De H.A.L.S. is gebaseerd op de (non-)verbale communicatie die belangrijk is in een gesprek met de ander. In het voeren van een gesprek is zowel de non-verbale communicatie (hoe je staat en je gezichtsuitdrukking) als ook je verbale communicatie (je stem) van belang.

Bijeenkomst 2: Omgaan met boosheid en frustraties.

De tweede bijeenkomst staat in het teken van omgaan met boosheid. Hulpmiddelen hierbij zijn de woedethermometer, voor het aangeven van de mate van boosheid en de E.H.B.O. (eerste hulp bij

opkomende woede) kaart, waarop zij handelingsalternatieven kunnen invullen die hen kunnen helpen bij het omgaan met de boosheid.

Bijeenkomst 3: Pesten.

In de derde bijeenkomst wordt gepraat over het thema pesten. In een groep kunnen zowel pesters als gepeste kinderen zitten, dus wordt er aandacht besteed aan de drie rollen (pester, doelwit en kijker) die binnen een pestsituatie onderscheiden worden. Voor elk van de rollen worden tips gegeven die kunnen helpen bij het voorkomen of oplossen van pestgedrag. Hierbij wordt de stop-denken-kies-check methode (stoplicht) aangeboden, waarbij kinderen een bewust keuze maken met betrekking tot hun gedrag.

Bijeenkomst 4: Weerbaarheid.

De vierde bijeenkomst betreft een fysieke bijeenkomst waarin de kinderen onder begeleiding van een weerbaarheidstrainer, het geleerde in de praktijk kunnen oefenen. Verschillende methodes die eerder aangeleerd zijn komen gedurende deze bijeenkomst weer terug. Daarnaast gaat de weerbaarheidstrainer ook met de kinderen boksen en doen zij bijvoorbeeld een spel waarbij de kinderen aan moeten geven waar hun grens ligt. Twee kinderen staan hierbij tegenover elkaar. Het ene kind loopt op het andere af. Laatstgenoemde zegt duidelijk STOP op het moment dat de afstand als prettig wordt ervaren.

Bijeenkomst 5: Zelfvertrouwen en eigen kracht.

De vijfde bijeenkomst draait om het verbeteren van het zelfvertrouwen en de eigen kracht. Dit wordt bewerkstelligd door middel van het spelen van het kwaliteitenspel, waarbij kinderen hun eigen kwaliteiten ontdekken. Hierbij kunnen de kinderen ook aan elkaar kwaliteiten toeschrijven als zij elkaar goed genoeg hebben leren kennen in de afgelopen bijeenkomsten. Anders kunnen zij benoemen waarom een kwaliteit bij hen past. Hierbij wordt gevraagd om een verhelderend voorbeeld.

Bijeenkomst 6: Afscheid nemen en zelf verder gaan.

De zesde, en tevens laatste bijeenkomst, heeft als thema zelf verder kunnen en afscheid nemen. Hierin staat de vaardigheid afscheid nemen centraal en wordt er geëvalueerd wat de kinderen

geleerd hebben tijdens de training. Dit kan in kaart worden gebracht middels het maken van een poster. Daarnaast schrijven kinderen voor ieder ander kind een compliment op een kaartje, die zij aan het einde van de bijeenkomst samen met een 'kei' in ontvangst mogen nemen. De kei staat symbool voor de training en geeft aan dat de kinderen een kei zijn.

Bijlage B: Onderwerpen en Vragen Interview Belemmerende en Bevorderende Factoren

Onderwerp	Vragen
Algemene vragen	Wanneer heeft uw kind deelgenomen aan de Kr8kidzz training?
	Wat was de reden van aanmelding?
	Is uw kind bij alle bijeenkomsten aanwezig geweest?
Ervaringen	Wat is het beeld dat u via uw kind van de training gekregen heeft?
	Voldeed de training aan uw verwachtingen?
Gedragsveranderingen	Heeft u een verandering waargenomen in het gedrag van uw kind?
	(Indien ja.) Hoe zag deze gedragsverandering eruit?
	Hebben er andere veranderingen plaatsgevonden waaraan de gedragsverandering kan worden toegeschreven?
Waardevolle elementen	Wat zijn volgens u de waardevolle elementen van de training?
Verbeterpunten	Wat zijn volgens u verbeterpunten van de training?
	Zou u de training aanraden aan een andere ouder?

Bijlage C: Codeboom Open Coderen

Open codes	Axiale codes
ST = Regulier (5x)	Regulier of Faalangst
ST = Faalangst	
RA = Angstig	Angst
RA = Durft mensen niet te vertrouwen	
RA = angst invloed op leergedrag	
RA = Angst voor toetsen	
RA = Faalangst	
RA = Perfectionistisch	
RA = Weinig weerbaarheid (2x)	Vergroten weerbaarheid
RA = Voor zichzelf opkomen	
RA = Vriendschappen onderhouden	Vrienden maken
RA = op zichzelf	
RA = afwezigheid	
RA = Boosheid (2x)	Boosheid
KA = (School)maatschappelijk werker (2x)	SMW/CJG/Consultatiebureau

EFFECTMETING SOCIALE VAARDIGHEIDSTRAINING KR8KIDZZ

KA = CJG (2x)	
KA = consultatiebureau	
A = Alle bijeenkomsten (5x)	Maximaal één keer gemist
A = Eén bijeenkomst gemist	
E = Weinig informatie uit kind (2x)	Weinig informatie
E = positief (3x)	Positieve houding van het kind
E = gemotiveerd (2x)	
E = actief opgesteld	
E = kind enthousiast	
E = huiswerk was fijn	Onderdelen van Kr8kidzz worden als fijn ervaren
E = handvatten gekregen	
E = voelt zich begrepen	
E = niet heel enthousiast	Negatieve ervaring voor het kind
E = voelt zich niet gezien	
O = Niet geoefend (3x)	50% wel thuis geoefend, 50% niet thuis geoefend
O = thuis geoefend (3x)	

EFFECTMETING SOCIALE VAARDIGHEIDSTRAINING KR8KIDZZ

O = toepassen van boom-ballon	
O = H.A.L.S. ingezet	
S = Niet op school geoefend	Niet geoefend op school
S = Problemen niet op school (2x)	Problemen niet op school
S = Opener in de klas	Positieve verandering op school
S = Praten in de groep	
S = Oefenen vaardigheden in kleine groepjes	Geoefend op school
GV = Boosheid minder heftig	Kan beter omgaan met boosheid
GV = Boosheid minder vaak	
GV = Bespreken boosheid	
GV = Inzetten van handvatten bij boosheid	
GV = Uit de situatie gaan	
GV = Rustiger (2x)	Rustiger geworden
GV = Ontspannen	
GV = Opener	Opener in contact
GV = Gevoelens meer delen	

EFFECTMETING SOCIALE VAARDIGHEIDSTRAINING KR8KIDZZ

GV = Dingen bespreken	
GV = Minder piekeren	
GV = Langer contact	
GV = Meer lef	Meer zelfvertrouwen
GV = Meer zelfvertrouwen (2x)	
GV = Durft meer te praten	
GV = Vrolijker, gezelliger	Overig
GV = Meer oog voor omgeving	
N = Training te kort (2x)	Te weinig bijeenkomsten
N = Geen herhalingsbijeenkomst (3x)	
N = Geen terugkoppeling naar vragenlijst	Te weinig contact
N = Ontvangstbevestiging ouderbrief reactie	
N = Geen startgesprek	
N = Tussentijds contact is niet laagdrempelig	
N = Geen persoonlijk contact met trainers	
N = Niets (2x)	Niets
N = Geen doorverwijzing	Meer actie nodig voor probleem

EFFECTMETING SOCIALE VAARDIGHEIDSTRAINING KR8KIDZZ

N = Geen individuele problemen in kaart gebracht	
N = Onderliggend probleem niet opgepikt	
N = Ook aanbod vanuit de school	Geen aanbod vanuit school
P = Mooie oefeningen	Oefeningen en handvatten sluiten goed aan op het kind
P = Aanbod van handvatten (2x)	
P = Helpende gedachten	
P = Uiten van gevoelens	
P = Leuke training voor het kind	
P = Fysieke bijeenkomst (2x)	Actief bezig zijn
P = Actieve oefeningen	
P = Oog voor ieder kind	Veiligheid
P = Fijne begeleiding	
P = Kleine groepjes (veilig gevoel)	
P = Eindgesprek	Eindgesprek
P = Verwijzing	
P = Werkmap	Werkmap

EFFECTMETING SOCIALE VAARDIGHEIDSTRAINING KR8KIDZZ

AO = Aanraden (4x)	Aanraden, maar soms zonder hoge verwachtingen
AO = Aanraden zonder hoge verwachting (2x)	
V = Boven verwachting	Voldaan aan verwachting
V = Voldaan aan verwachting	
V = Niet voldaan aan verwachting	Niet voldaan aan verwachting
V = Meer balans	Meer in balans komen
V = Handvatten krijgen voor omgaan met boosheid	Leren omgaan met boosheid
V = Onderliggende redenen boosheid vinden	

Bijlage D: Codeboom Axiaal Coderen.

Categorie	Axiale code
Reden van aanmelding	Angst
	Vergroten weerbaarheid
	Vrienden maken
	Boosheid
Gedragsverandering	Kan beter omgaan met boosheid
	Rustiger geworden
	Opener in contact
	Meer zelfvertrouwen
	Overige veranderingen
Belemmerende factoren	Te weinig bijeenkomsten
	Te weinig contact met trainers
	Niets
	Meer actie nodig voor problemen
	Geen aanbod vanuit school
Bevorderende factoren	Oefeningen en handvatten passen bij kind
	Actief bezig zijn
	Veiligheid in de groep
	Eindgesprek
	Werkmap